

Перглер Т. І.

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ТА ЕСТЕТИЧНОЇ
КУЛЬТУРИ МОЛОДІ ЯК ЗАСАДА УКРАЇНСЬКОГО
ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Моральна і естетична культура молоді розглядаються як підвалини українського державотворення; підкреслено, що для більш активного залучення молоді до державотворчих процесів важливо не лише здійснювати

морально-естетичний імперативно-виховний вплив, але й на державному рівні усувати наявні перепони щодо активної громадянської та політичної соціалізації молоді, а також створювати заохочувальні та стимулюючі засоби залучення на ціннісно-світоглядному та структурно-організаційному рівні широких мас молоді до процесів національного державотворення.

Ключові слова: *людина, молодь, суспільство, моральна культура, естетична культура, державотворення.*

T. Pergler. *Formation of moral and aesthetic youth culture as grounds for Ukrainian state building.* *Moral and aesthetic youth culture were reviewed as grounds for Ukrainian state building; it was underlined, that for more active involvement of youth to state building processes, it is important not only to exercise moral-aesthetic imperative and educational influence, as well as eliminate existing obstacles for active civil and political socialization of youth and create encouraging and stimulating means of involvement of youth to the processes of national state building on the value, world-view and structural-organizational levels.*

Key words: *human being, youth, society, moral culture, aesthetic culture, state building.*

Процес сучасного українського державотворення в основі своїй має супроводжуватися формуванням народної моралі й естетичної культури молоді, які надаватимуть ідентифікаційно-аксіологічного обґрунтування для активної соціалізації кожної молодої людини на етапі розвитку сучасної української держави. «В умовах державотворення на перше місце правомірно висувається завдання виховання громадянина і, відповідно, цінностей, пов'язаних з належністю до народу (спільність мови, способу мислення, географічних умов, традицій, звичаїв, освіти, мистецтва, літератури, побутової культури та християнських засад культури у вихованні молоді в українському суспільстві)» [7, с. 119]. Такий підхід щодо виховання молодого покоління здатен закласти фундаментальне світоглядно-ціннісне підґрунтя морального та естетичного характеру, що дасть змогу молодій людині всупереч інформаційній

ціннісній подрібненості цивілізаційного поля свідомо, активно і цілісно ставитися до процесу національного державотворення, ідентифікуючи себе з глибинними шарами народної культури, в її етико-естетичному прояві.

Такий значний соціально-формуючий процес, як державотворення, не може відбуватися без формування у певному суспільному середовищі відповідного морального налаштування більшої частини того суспільства, в якому він відбувається. Саме духовно-моральні енергії лежать в основі переконання великих мас населення у необхідності великих соціальних змін, реформ, державотворчих трансформацій. Без такого духовно-енергетичного підґрунтя будь-який соціально-реформаційний підхід приречений на швидке затухання. Формування державотворчої спрямованості нової суспільної моралі, на нашу думку, слід пов'язувати із загальними процесами націотворення – «завершенням процесу консолідації української політичної нації, утвердженням її ідентичності, подоланням жахливих наслідків політики денаціоналізації, яка упродовж трьох століть (XVIII – XX ст.) насаджувалась українському народові» [3, с. 26], у поєднанні із загальнолюдськими цінностями й ідеалами. Нова суспільна мораль українського суспільства повинна наблизитись до загальнолюдського розуміння категорій добра і зла, обов'язку і гуманності, справедливості, чесності тощо, змістом яких є потреба і необхідність узгоджувати особистісні цілі, засоби їхнього досягнення з цілями членів інших спільнот, ставитися до загальних цілей як до вищих, священних, непорушних. У такому випадку на перший план виходить антигоїзм, неприпустимість виграшу за рахунок програшу інших, прагнення про єднання з іншими, турбота про їхнє благо [11, с. 241]. Справді, процес державотворення багато в чому вимагає особистісного самозречення та соціальної спрямованості мислення, однак при цьому важливо пам'ятати, що саме цей процес в подальшому сприятиме смисловій адаптативній соціалізації самої особистості на основі норм народної моралі, естетики, світоглядно-пізнавальних орієнтирів тощо. Тобто, для молоді процес державотворення є світоглядно цінним з огляду на подальшу особистісну самоідентифікацію.

У процесі прищеплення молоді норм народної моралі та естетичного виховання найважливішу роль відіграють духовно-вольові прагнення самої молоді до самореалізації в демократичному, вільному, справедливому, цивілізованому суспільстві. Саме духовність є тією силою, яка здатна переконати молодь, що загально-соціальні культуротворчі мотиви є важливішими в житті за утилітарні тимчасові бажання. Духовність є невід'ємною супутницею моралі. «Мораль – це система поглядів і уявлень, норм і оцінок, що регулюють поведінку людей, одна з норм суспільної свідомості» [9, с. 120]. Народна ж мораль не просто прив'язує молоде покоління до певної сталої системи норм поведінки та соціального функціонування, але й включає молоде покоління в історичний процес розвитку нації, долучаючи його до історичного морального світосприйняття, а також надаючи сили на подальші соціальні перетворення, які б відповідали національним уявленням про справедливість. «Практика духовно-морального виховання зосереджена на формуванні у людини оціночних суджень з позицій справедливості. Вона спрямована на виховання цнотливості, шляхетності, доброчесності, відданості вітчизняним ідеалам – всього того, що з позицій наших предків відповідало розумінню людяності» [6, с. 86]. Саме формування народної моралі й естетичної культури молоді, на нашу думку, здатне привнести в процес державотворення елемент людяності і гуманізму, наповнити його культуротворчими смислами та образами, окреслити його духовні горизонти та орієнтири. Отже, надзвичайно актуальним нині є концептуально-теоретичне та світоглядно-філософське дослідження привнесення, на протигагу сучасній масово-інформаційній культурі цінностей, народної моралі, гуманізму, краси та справедливості у життєвий світ української молоді.

Одним з таких механізмів можуть бути різноманітні засоби національного виховання, яке поєднувало б в собі надання дітям і молоді можливості долучитись до глибокого досвіду минулих поколінь у справі становлення народних образів та переконань етичного, естетичного та пізнавального характеру, а також використати цей досвід

для творення власного середовища буття та майбуття власної сім'ї, громади, нації, держави. «Національне виховання – це виховання дітей та молоді на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях, обрядах, багатомістовій виховній спадщині, духовності. Воно є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання. Це одночасно і державне виховання, що здійснюється державними установами, а загальнонаціональне в його змісті діє і поза межами впливу цих установ, має значно ширший діапазон впливу на процес соціалізації особистості» [5, с. 236]. Справді, в українській національній історії носієм народності зазвичай була не держава, а саме громада, сім'я, особистість в її моральному і естетичному вимірі; тому використання цих мотивів у вихованні дітей і молоді є надзвичайно важливим: адже воно дає змогу перетворити і процес національного державотворення на щось особистісно-ціннісне, на справу кожного, від якої залежить і особиста доля людини. Для цього необхідно плекати в молоді почуття любові, поваги, вдячності до Батьківщини, сім'ї, громади, що особливо проявляється в поезії морального та естетичного народного традиційно українського виховання.

Сучасний світ, особливо його інформаційно-цивілізаційна складова, надає кожній молодій людині ілюзії безмежності світоглядних виборів, що особливо небезпечно, коли в основі свідомості молоді немає міцного феноменологічного підґрунтя духовного характеру. Саме це часто є причиною аморальності, безцільності, розважального характеру поведінкових моделей сучасної молоді, що найчастіше виявляється у шкідливих звичках, недбалому ставленні до себе, оточуючих, навколишнього природного середовища тощо. «Перед кожною сучасною молодою людиною постає питання: як жити? Які цінності та ідеали вибрати та якими шляхами їх досягти? А вибирати, справді, потрібно, і є реальна, а не формальна можливість такого вибору. Тут існують полюси різного ґатунку. Одні вибирають шлях освіти, високої культури, що відкривають можливості повної, адекватної творчої

реалізації особистості молоді людини. Але є молоді люди, що зробили, внаслідок різних причин, вибір іншого характеру, що пов'язаний з такими негативними явищами, як наркоманія, алкоголізм, проституція, насильство тощо» [2, с. 4 – 5]. З нашої точки зору, саме народне виховання та естетична культура мають значний духовно-енергетичний потенціал формування цілеспрямованої, вольової, здатної до свідомого самовизначення і саморозвитку молоді людини, яка водночас піклуватиметься і про плекання національних, громадянських, державотворчих цінностей і пріоритетів. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне на державному і загальнонаціональному рівні виробити програмні засади та конкретні механізми впровадження виховного та особистісно-формуючого впливу на молодь на основі народно-педагогічного виховання та прищеплення цінностей краси, істини і справедливості, вироблених протягом історичного поступу українського народу.

Для активнішого залучення молоді до державотворчих процесів важливо не лише здійснювати імперативно-виховний вплив, але й на державному рівні усувати наявні перепони щодо активної громадянської та політичної соціалізації молоді, а також створювати заохочувальні та стимулюючі засоби залучення на ціннісно-світоглядному та структурно-організаційному рівні широких мас молоді до процесів національного державотворення. «Слід зазначити, що українська молодь як особлива суспільна група, має достатньо велику кількість суб'єктивних та об'єктивних перешкод на шляху самовизначення в політико-ідеологічній сфері, входження в соціально-світоглядну структуру суспільства. Визначення та подолання таких перешкод є передумовою залучення молоді до державотворчих процесів. Саме тому держава та суспільство мають забезпечити рівні можливості для розкриття творчого, професійного, інтелектуального потенціалу молоді, набуття молоддю соціального досвіду, формування вміння жити в громадянському суспільстві, формування загальнолюдських ціннісних орієнтацій, утвердження здорового способу життя, якісної освіти, конкурентоспроможність на ринку праці, підтримку сімей, випереджальний та інноваційний розвиток молодіжного

підприємництва» [4, с. 184]. Гуманістично-інноваційний стиль морального та естетичного виховання молодого покоління не може бути, з нашої точки зору, повним без використання як структурного елементу досвіду та традицій народного виховання, педагогіки, естетико-культурного формування особистості. Лише за такого характеру виховних впливів, що матимуть національно спрямовану, культурно-особистісну основу, можливе подолання тих соціокультурних кризових явищ, що спостерігаються у молодіжному середовищі у зв'язку з агресивним його залученням до сфери масово-інформаційної культури. Народне виховання й естетична культура здатні енергетично формувати особистість, сповнену усвідомленням важливості пізнання, плекання і розвитку народно-творчого доробку, а також використання такої отриманої енергії для розвитку національного суспільства, зокрема в сфері державотворення.

Значний педагогічно-виховний потенціал, наприклад, несе в собі яскравий, естетично вишуканий та наповнений морально-етичними мотивами національний українській фольклор. Необхідним є його компетентне педагогічне-виховне застосування з метою формування особистості дитини і молодой людини, яка б цінувала національну історію, традиції, культуру. Значне місце у формуванні естетичної сфери особистості і громадянина посідає фольклор. «У фольклорі – першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. У думках, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних перлах у високопоетичній і глибоко ліричній формі відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу» [8, с. 32]. Тому, використовуючи процес формування народної моралі й естетичної культури молоді в державотворчих цілях, дуже важливо застосовувати весь естетично-виховний потенціал фольклорної творчості українського народу, яка є надзвичайно насиченою світоглядно-ціннісною образністю, несе моральні й естетичні смисли і навантаження, підкреслює належність до українського етносу і певної місцевості, сприяє виробленню в молодой людини гордості за рідний край, місцеву громаду, країну і націю загалом.

Важливою рисою українського народного світогляду, морального й естетичного світовідношення, яка, зокрема, яскраво проявляється саме у фольклорі, є глибинна, природна, гармонійна чуттєвість відносин між людиною й людиною, людиною й родиною, людиною й громадою, людиною й природою. Ця риса є невід'ємною властивістю народної моралі й естетичної культури і має, з нашої точки зору, активніше використовуватися в педагогічно виховних методах прищеплення дітям і молоді патріотичних почуттів і прагнень. «Почуттєвість підкреслює глибоку й розгалужену духовність народу, віру у святе й незаперечне, людинолюбність, моральність, високохудожнє сприйняття світу, емоційний характер вдачі. Ця риса характеру спонукає людину до творчості. Утилітарно-практична діяльність наповнюється глибоким художнім і естетичним змістом. Створюючи предметний світ, тобто культуру, українська людина наповнює його образами-символами, художністю, живими фарбами свого почуттєвого світосприйняття і світобачення» [1, с. 136]. Враховуючи це, українська культура в різних своїх вимірах – образотворчому мистецтві, літературі, фольклорі, народно-побутовій творчості тощо – є надзвичайно цікавою і актуальною під час особистісного самовизначення молодій людини, тим самим сприяючи формуванню у неї справжнього щирого прагнення до державотворення на основі національних смислотворчих та образотворчих потенцій.

Загалом, говорячи про генетичні особливості українського народу, необхідно особливу увагу приділити питанням творчості як засобу збереження національної самобутності, що вкрай важливо було для українців у тривалі періоди бездержавності. Тому в період державотворення необхідно використовувати внутрішній творчий потенціал народу з метою створення енергетичного поля заохочення до національно-будівничих прагнень української молоді. «Творчість стала засобом самозбереження і виживання українського етносу. Через творчість українська людина пізнавала себе, спадкоємно передаючи наступним поколінням свій головний скарб – духовність» [1, с. 136]. Таким чином, духовність як ключова ознака народу, нації є, з на-

шої точки зору, основною державотворчою потенцією нашого суспільства, здатною сприяти подоланню багатьох зовнішньо-формальних перешкод побудови нової, модерної, демократично-правової української державності. У зв'язку з цим, надзвичайно важливо якнайширше використовувати потенціал формування народної моралі та естетичної культури молоді з метою утворення енергетично-духовного поля сучасного українського державотворення.

У цьому аспекті надзвичайно важливим є вироблення саме державної політики в сфері використання народних традицій моральності, естетичності, громадянськості і демократичності для виховання молоді в руслі поваги до цінностей національного державотворення. Ефективна діяльність держави в сфері національної та культурної політики покликана саме створювати для молоді мотиваційні, моральні, поведінкові та енергетично-духовні стимули для активної участі в процесах сучасного державотворення. Важливим це є насамперед тому, що молодь є не просто майбутнім країни і нації, але й найактивнішим суб'єктом соціокультурного розвитку. Спираючись на національні еліти, українська держава покликана осучаснити національну модель культурної політики, а саме:

1) українська національна культура має стати модерною й конкурентоспроможною, утвердитися як у межах фольклорно поетичного простору, так і поза колом традиційних жанрів та стилів, засвоїти новітні сфери творчості та культурних практик; українці мають зберегти своє неповторне культурне обличчя, засвідчити оригінальний, пізнавальний образ української культури у свідомості світового співтовариства;

2) об'єднавчий потенціал української культури має стати потужним чинником національної ідентичності та єдності. У суспільній свідомості має утвердитися сприйняття української культури як сукупності культур всіх національних меншин та етнічних груп, інтегрованих у єдиний культурний організм [10, с. 38].

Таким чином, духовні горизонти українського державотворення обов'язково повинні включати формування

народної моралі та естетичної культури молоді, що несе в собі значний потенціал світоглядно-ціннісної інтеграції та об'єднання найактивнішого в соціокультурному плані прошарку населення навколо проблем подальшого розвитку державотворчих перспектив нашої нації.

1. Андрущенко В.П. Світанок Європи: Проблема формування нового учителя для об'єднаної Європи XXI століття / Віктор Андрущенко. – К.: Знання України, 2011. – 1099 с.

2. Бровко М.М. Молодь у сучасному соціокультурному просторі / М.М. Бровко // Молодь у сучасному світі: філософсько-культурологічні виміри. Збірник матеріалів Міжнародної наукової конференції. Київ, 26 – 27 березня 2009 р. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2009. – С. 3–6.

3. Гальчинський А. Час національного пробудження. Публіцистичне есе / А.Гальчинський. – К.: НІСД, 2004. – 152 с.

4. Коваль Г. Залучення молоді до процесів державотворення в Україні / Ганна Коваль, Олена Остапюк // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К.: Український центр політичного менеджменту, 2010. – Випуск 21. – С. 180–188.

5. Лузан П.Г. Історія педагогіки та освіти в Україні: навчальний посібник / П.Г. Лузан, О.В. Васюк. – К.: ДАКККіМ, 2010. – 296 с.

6. Марушкевич А.А. Педагогіка вищої школи. Теорія виховання (Цикл лекцій): Навчальний посібник / А.А. Марушкевич. – К.: КНУ ім. Тараса Шевченка, 2005. – 107 с.

7. Примаченко Н. Сутність і структура розвитку моральної культури особистості в освітньо-виховних напрямках школи і соціуму / Наталія Примаченко // Молодь і ринок. Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2010. – № 12 (71), грудень. – С. 118–121.

8. Руденко Ю.Д. Українська національна система виховання: Конспект лекцій / Ю.Д. Руденко. – К.: КДПІ, 1991. – 49 с.

9. Стельмахович М.Г. Українська народна педагогіка: навчально-методичний посібник / М.Г. Стельмахович. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.

10. Таланчук П.М. Незалежність України, як і власну гідність, громадянам необхідно захищати, навіть не уміючи / матеріали до вступної лекції та роздумів студентів / Петро Таланчук. – К.: Університет «Україна», 2011. – 59 с.

11. Шаповалова І.В. Державотворча функція моралі / І.В. Шаповалова // Гілея (науковий вісник): Збірник наукових праць / Гол. ред. В.М. Вашкевич. – К., 2009. – Випуск 28. – С. 236–242.